

Teorie velení

Předmět teorie velení

Schopnost jakékoliv vědy nebo teorie určit v nejširší míře svůj předmět je ukazatelem její vyspělosti. S postupným rozpracováním teorie velení rozšiřují a prohlubují se i představy o jejím předmětu. V současné době, kdy probíhá proces ustavení této teorie, je zvláště důležitá metodologická analýza předmětu teorie. Zahrnuje především určení objektu zkoumání. Tímto objektem je oblast velení ve všech způsobech činnosti.

Velení má různé aspekty: v něm působí obecné zákonitosti materiálního světa a vědomí, zákonitosti společenského života, ozbrojeného zápasu, výstavby ozbrojených sil a obecné zákonitosti řízení. Každý z těchto aspektů zkoumá příslušná věda — filosofie, sociologie, kybernetika a vojenská věda jako celek. A přesto ani jeden z těchto aspektů není specifickým pro daný objekt zkoumání a neurčuje ani předmět teorie velení.

K tomu, abychom určili předmět teorie velení, je zapotřebí stanovit specifickou stránku objektu zkoumání a taktéž jeho abstraktní stránky. Je nutné přesně určit, čím se liší daná teorie od věd, které se v různé míře zabývají velením jako objektem svého zkoumání.

Objektivní podstatou objasnění specifické stránky předmětu teorie velení je existence dvou principiálně rozdílných skupin vztahů ve vojenských systémech. Jsou to především vztahy mezi prvky a stránkami složitých objektů velení, kterými jsou podřízená vojska, dále mezi

těmi objekty a prvky vnějšího prostředí, mezi které patří zejména nepřítel. Zkoumání těchto vztahových skupin nám umožňuje poznat a zformulovat zákony „chování“ objektu, tj. zákony boje. Charakter těchto zákonů i jimi podmíněných procesů určuje cíle velení. Znalost a využití jsou jejich základními stránkami. A přesto zákony „chování“ objektů nevyčerpávají všechnu specifiku procesu velení. V systémech velení existuje i druhá velmi důležitá skupina vztahů, a to mezi centrem velení (orgánem velení) na jedné straně a objektem (podřízenými vojsky) a prvky vnějšího prostředí na straně druhé, dále i mezi prvky a stránkami centra velení.

Zkoumání poslední skupiny vztahů určuje směr potřebné činnosti, abychom mohli zformulovat zákony velení. Představují podstatné, nutné, pevné a opakující se vztahy mezi orgánem velení a podřízenými vojsky, vnějším prostředím a taktéž mezi jednotlivými stránkami činnosti orgánů velení.

Poznání objektivních zákonů velení a formulace zkoumaných zákonů se může uskutečnit na základě zkoumání a zobecnění praxe. Metodologickým základem řešení tohoto úkolu jsou zákony marxisticko-leninské filosofie a sociologie, dále kybernetiky, vědeckého řízení společnosti a vojenské vědy.

Mezi specifické zákony velení je možné zařadit: zákon jednoty vojenskopolitické a vojenskotechnické stránky velení, zákon závislosti procesu velení na bojové situaci a stavu vlastních vojsk, zákon

závislosti operativnosti velení na čase toku informačních procesů.

Specifické zákony jsou podstatou předmětu jednotlivých vědních oborů nebo teorií. S pomocí poznancích zákonů se objasňují jednotlivé skutečnosti zejména nových jevů a určují se tendence rozvoje jevů, procesů, vědecky se předvídá a předpovídá. Takový přístup k řešení otázek o předmětu vědy nebo teorie je založen na marxisticko-leninských metodologických principech.

Zákony nepůsobí samy od sebe v „čistě“ podobě, protože nejsou ničím jiným než objektivními, podstatnými, nezbytnými a opakujícími se spojeními a vztahy předmětů, jevů a procesů, mimo které zákony neexistují. Bez hlubokého studia

není možné poznat tyto zákony ani mechanismus jejich působení. Z toho vyplývá, že předmět jakékoliv vědy, v tom i teorie velení, nemůžeme omezovat jedněmi zákony. Specifická stránka výstavby, života a bojové činnosti ozbrojených sil, zejména procesy a jevy velení, cílevědomá struktura orgánů velení, jejich rozvoj, funkce a způsoby činnosti se rovněž vztahují k předmětu studované teorie.

Z toho vyplývá, že předmětem teorie velení jsou specifické objektivní zákony, které působí jen ve sféře velení — struktura, funkčnost a rozvoj orgánů velení a způsoby jejich činnosti. Ve středu pozornosti teorie velení jsou otázky obsahu, metod a stylu činnosti velitele.

Pojmy teorie velení

Zvláštnosti předmětu teorie velení určují obsah jejich pojmů. Základem jejich tvorby jsou hlavní myšlenky dialektického materialismu o podstatě pojmů a zvláštnostech procesu jejich rozpracování. Pojmový aparát teorie velení zahrnuje jak specifické pojmy, které jsou zvláštní jen této teorii, tak i pojmy z filosofie, sociologie, kybernetiky a vědy o řízení společnosti v jejich specifickém a konkrétnějším obsahu s přihlédnutím ke zkoumané oblasti. Důležitý metodologický význam k jejich formulaci mají filosofické kategorie, protože zkoumaná teorie má komplexní charakter a široce využívá výsledků jiných vědních oborů. Pojmy teorie velení jsou součástí pojmů vojenské vědy. Především tímto je určována jejich podstata a zvláštnosti. Pojmy vojenské vědy zakotvují různé momenty dvoustranného protikladného procesu ozbrojeného zápasu. Např. pojem „vítězství“ pro jednu bojující stranu je nerozlučně spojen s pojmem „porážka“ pro druhou stranu.

Pojmy vojenské vědy jsou charakterizovány tím, že v nich zobrazené obecné rysy, stránky jevů, procesů možné války (např. odolnost bojových sestav) nejsou vždy pochopitelné. Proto při rozpracování takových pojmů v jejich obsahu jsou zahrnuty i některé hypotetické momenty jevů ozbrojeného zápasu. Rozpracování některých pojmů (např. raketová jaderná válka a všechny druhy boje v ní) předchází jevům, které odrážejí. V tomto případě pojmy představují ideální modely a vzory; v souladu s nimi mohou probíhat skutečné jevy. V praxi (na cvičeních se značkováním použitím nových zbraní v boji s reálným jeho použitím)

se budou pojmy teorie velení upřesňovat a zdokonalovat.

Využití jiných odvětví vědy, zejména však kybernetiky, matematiky a biologie, umožnilo hlubokou analýzu takových pojmů jako jsou „informace“, „matematická pravděpodobnost“, „matematické očekávání“ atd. Uvedená odvětví postupně našla uplatnění i ve vojenství např. ve „zhodnocení situace“, „rozhodnutí velitele“ apod.

Uvedené změny je zapotřebí brát v úvahu, protože ve vojenství v současné době dochází k zásadním změnám v pojmech, které jsou vyvolány vojensko-technickou revolucí. Proto je vždy nutné řídit se leninskými zásadami o tom, že současné pojmy a naše představy nejsou neměnné. Jejich obsah je nutné upravovat a přizpůsobovat vzniklé situaci.

Pojmy teorie velení mají své zvláštnosti, které spočívají v tom, že zkoumané pojmy zahrnují určité stránky pojmů teorie vojenského umění a jiných součástí vojenské vědy a formují se na základě těchto pojmů. Pojmy jako „velení vojskům v boji“, „velení vojskům v operaci“ funkčně působí na základě pojmů teorie vojenského umění „boj“, „operace“ a zahrnují kromě „velení“ určité stránky operačně taktických pojmů. Současně teorie velení obsahuje pojmy, které registrují specifické stránky jen samotného velení. Mezi ně patří „vojenské informace“, „zhodnocení situace“, „rozhodnutí velitele“ a jiné. To znamená, že pojmy teorie velení mají své kvalitativní určení. Odrážejí podstatné stránky návaznosti a vztahů, které jsou vlastní velení.

Pojmy teorie velení mohou být klasifikovány takto: pojmy, které odrážejí

podstatné stránky velení a které zahrnují rovněž jak jevy objektivní reality, tak i prvky vědomí (např. „systém velení vojskům“); pojmy, které zakotvují různé momenty sociálně politického charakteru velení („cíl velení“, „metody velení“) a nakonec pojmy, které odrážejí určitá stránky, momenty poznávací činnosti při velení (např. „zhodnocení situace“).

Ke stanovení pojmu „velení“ není ještě vykonáno zdaleka všechno. Vyskytují se různé těžkosti, protože není dosud dostatečně rozpracován ani pojem „řízení“ a „řízení společnosti“. Dopouštíme se přitom chyby zejména metodologického charakteru. Vyskytují se takové formulace pojmů velení, ve kterých není odražena specifika oblasti vojenství. Není výjimkou ani pokus o přechod od kybernetického pojmu „řízení“ ihned k „velení“ a přitom vynechat pojem „řízení společnosti“.

To znamená, že k objasnění pojmu „velení“ nepostačuje jen vycházet z kybernetických pozic. Je potřebný také sociologický přístup. Přitom však není možné klást jedno proti druhému. Oba přístupy se musí zkoumat v celku.

Velení má sociálně politický a třídní charakter, protože jeho cíle, způsoby a také složení orgánů velení, směr a hlavní obsah jejich činnosti jsou podmíněny existujícím společenským zřízením, zájmy vládnoucích tříd a činností vedoucích politických stran. Vzhledem k tomu má velení i sociálně politické, ekonomické, právní, estetické a etické aspekty.

Spolu s tím je potřeba vidět i specifické stránky velení, které se liší od jiných druhů řízení sociálních procesů. K nim patří:

- nutnost velení v podmínkách dvoustranného ozbrojeného zápasu a nepřetržitého hodnocení nepřítelů;
- systém velení je v neustálé stressové situaci;
- je nedostatek informací a nepřítel používá dezinformaci;
- vysoká úroveň organizovanosti a přísná centralizace;
- operativnost orgánů velení.

Podstata velení spočívá v uvedení veškeré činnosti velitelů, štábů a politických orgánů do souladu s požadavky objektivních zákonů společenského života, ozbrojeného zápasu a výstavby ozbrojených sil k dosažení vítězství nad nepřítelem. V současných podmínkách musí mít velení vědecký charakter, tj. ve své teoretické a praktické činnosti všestran-

ně brát v úvahu zákony společenského rozvoje, zejména zákony třídního boje v mezinárodním měřítku, zákony i zvláštnosti soudobé války a výsledky vědeckotechnického pokroku.

Nejdůležitějším prvkem obsahu pojmu „velení“ je řízení bojové činnosti vojsk, protože umění velet v procesu ozbrojeného zápasu vytváří předpoklad zabezpečit realizaci těch materiálních, bojových, morálně politických a psychologických možností, které byly vytvořeny v míru při výstavbě ozbrojených sil, při výcviku a výchově vojsk. Dovedné velení v boji je jednou z rozhodujících podmínek k dosažení vítězství nad nepřítelem.

Velení je komplexní pojem, který zahrnuje různé stránky činnosti velitelů a náčelníků štábů a politických orgánů. Velení tvoří jednotu poznávací činnosti orgánů velení (zahrnující také předvídání) a jejich praktické (organizátorské) činnosti. Velení je postavené na přesném vymezení, koordinaci a podřízenosti orgánů velení.

Při zevšeobecňování všech aspektů zkoumaného pojmu a vyčleněním nejpodstatnějšího v něm, je potřeba zdůraznit, že velení vojskům je specifickým druhem sociálního řízení. Představuje uvědomělé působení velitelů, štábů a politických orgánů na podřízená vojska. Je uskutečňováno v zájmu určitých tříd a existujícího společenského zřízení, které zabezpečuje funkčnost a rozvoj vojenských systémů v souladu s objektivními zákony ozbrojeného zápasu k dosažení vítězství nad nepřítelem.

Při rozboru obsahu pojmu „velení“ je důležité správně pochopit i termín „zpětná vazba“. Ve své podstatě je to působení řízeného objektu na středisko řízení, které má informační charakter.

Zpětná vazba vystupuje jako informace o stavu objektu, o působení vnějšího prostředí na něj a o výsledcích splnění povelů (řízeného působení): do začátku daného cyklu řízení (tj. po předcházejícím cyklu), v průběhu činnosti a po splnění povelů (jako ukazatel výsledného cyklu).

Při velení je nutné brát v úvahu zvláštnosti zpětné vazby v sociálních systémech velení. Informuje, jak objekt splnil stanovený úkon, jaký je jeho stav ve spojitosti s vykonanou činností a jak na něj působí vnější prostředí, které zahrnuje zprávy o náladách a potřebách vojsk vzniklých v důsledku určitých řídicích činností.

Zpětná vazba má velký význam ve vojenských systémech velení, protože tyto

systémy působí v konfliktních situacích a v podmínkách dvoustranného procesu ozbrojeného zápasu, který neustále vnáší úpravy do velení a do činnosti vojsk. V takové situaci velitelé, štáby a poli-

tické orgány musí neustále znát činnost a stav podřízených vojsk. Je důležité zlepšovat způsoby předávání informací, zpětné vazby a zejména se snažit zkracovat čas na jejich tok.

Místo teorie velení v systému vojenskoteoretických znalostí

Struktura teorie je určována obsahem předmětu teorie, řešenými úkoly a zvláštnostmi používaných metod vědeckého poznání. To znamená, že základem struktury teorie velení jsou tyto faktory:

- systém objektivních zákonů, které působí ve sféře velení;

- obsah pojmu „velení“ (jako základního pojmu této teorie);

- funkce a úkoly teorie velení, které slouží k vyzbrojení orgánů velení vědeckými znalostmi;

- metody výzkumu velení — dialektikomaterialistické, sociologické, kybernetické a vojenské vědy, specifické metody samotné teorie velení a taktické využívané metody jiných věd (matematické, technické, biologické, psychologické a ekonomické).

K tomu, abychom správně rozebrali vnitřní strukturu teorie velení, je nutné stanovit její místo ve vojenské vědě a vzájemný vztah s jinými součástmi vojenské vědy.

Teorie velení je součástí vojenské vědy a ne teorie vojenského umění. Velení zahrnuje nejen sféru vojenského umění, ale i všechny ostatní odvětví vojenství, včetně výstavby ozbrojených sil. V každém odvětví (příprava velitelů, kompletace vojsk, výcvik a výchova vojáků, materiálně technické zabezpečení vojsk, exploatace techniky a jiné) jsou specifické otázky velení. Teorie velení vybírá všechno obecné, co je vlastní všem odvětvím, slučuje je a odhaluje obecné zákonitosti. Proto teorie velení vyzbrojuje všechny ostatní součásti vojenské vědy znalostmi všeobecných zákonitostí, principů a způsobů velení.

Z toho je jasné, že není možné postavit do protikladu teorii velení s ostatními součástmi vojenské vědy. Teorie velení je s nimi v těsné spojitosti a součinnosti při zachování své specifiky a kvality. Projevuje se v ní proces diferenciací a integrace součástí vojenské vědy.

Zvláštní význam má otázka vztahu teorie velení a teorie vojenského umění. Tento vztah je dán tím, že obě teorie zkoumají různé stránky funkcí a rozvoje

vojenských systémů. Teorie velení se zabývá problémy působení na podřízená vojska a vzájemnými vztahy vojsk s orgány velení. Teorie vojenského umění zkoumá problematiku působení vlastních vojsk na nepřitele a problémy boje jako dvoustranného procesu (vlastní vojska — nepřítel). Protože obě teorie mají jeden objekt zkoumání — vojenské systémy — vzájemně se prolínají, jedna teorie doplňuje druhou a vzájemně se propělťují.

Velení v procesu bezprostřední přípravy k boji i v jeho průběhu je nejdůležitější a nepostradatelnou součástí (stránkou) vojenského umění. Je pochopitelné, že teorie a praxe velení vůbec a na bojišti zvláště závisí na jiných stránkách vojenského umění, na stupni rozvoje jeho teorie. Konkretizace funkcí i úkolů orgánů velení probíhá především v odpovídajících oblastech vojenského umění — ve strategii, operačním umění a taktice — s uvážením jeho zvláštností v každém druhu ozbrojených sil.

Teorie velení vojskům může taktéž působit na řešení otázek teorie i praxe vojenského umění. Projevuje se v tom, že bojové možnosti vojsk se určují s přihlédnutím k velení; jejich realizace v průběhu boje je závislá na umění velet. Proto při rozpracovávání otázek vojenského umění je potřeba brát v úvahu, v jaké míře jsou orgány velení schopny působit na podřízená vojska ve všech etapách přípravy, při vedení a zakončení boje.

To znamená, že teorie velení a vojenská věda mají jak částečný, tak i úplný vztah. Dialektika vztahu mezi částí a celkem je v tom, že část se podřizuje celku, zákonům jeho rozvoje (v našem případě zákonům ozbrojeného zápasu, které se odrážejí ve vojenské vědě), ale současně si ponechává svou specifiku, má své zákonitosti a liší se od jiných částí celku. Proto teorie velení, která je součástí vojenské vědy, vychází ze zákonů ozbrojeného zápasu, které zkoumá teorie vojenské vědy. Využívá kategorie, principy a zásady vojenské vědy a na základě jejich použití na specifické oblasti vojenství (velení) zkoumá a formuluje zákony, které odpovídají této oblasti, rozpracovává vlastní pojmový aparát.

Určit vnitřní strukturu teorie velení znamená objasnit, jaké části zahrnuje a zejména jaké jsou mezi nimi vzájemné vztahy. Na základě zkoumaných faktorů, které určují strukturu teorie, je možné stanovit tuto strukturu následovně.

První část, kterou můžeme nazvat „Předmět a metody teorie velení“, její místo a úloha v systému vojenskovědeckých znalostí, zkoumá otázky vlivu sociálních a přírodních faktorů na obsah i rozvoj teorie velení, a dále specifické zákony velení jako základní prvek jeho předmětu a vztahu se zákony ozbrojeného zápasu, zákony války a zákony společenského rozvoje. Spolu s tím zkoumá i dialektické spojitosti teorie velení s jinými částmi vojenské vědy — s kybernetikou, matematikou, s přírodními a společenskými vědami (věda o řízení společnosti a jiné). Tato část rovněž analyzuje pojmový aparát teorie velení a některé jiné obecné zásady teorie.

V jedné části teorie velení musí být zkoumány problémy orgánů velení jako složitý několikastupňový autonomní supersystém, který zahrnuje různé systémy a podsystémy; dále musí být vyjasněna dialektika jejich součinnosti.

Studium organizace velení a struktury systému velení zahrnuje zkoumání otázek o rozdělení funkcí mezi orgány velení a funkcionáře v obecném a zásadním postavení, o vzájemném vztahu práv a povinností, o vysoké odpovědnosti orgánů velení. Proto charakteristika zvláštností a úloh velitelů, orgánů velení v ozbrojených silách, jejich funkcí a úkolů předpokládá také rozbor otázek o požadavcích, které jsou kladeny na velitele a všechny orgány velení, o speciální ideologické a psychologické přípravě těchto kádřů, o principech jejich výběru a rozmístování.

V těsné návaznosti s touto částí je i komplex otázek o technice velení, který je potřeba vyčlenit do samostatné části. Úkolem této části bude rozpracování otázek o prostředcích spojení, mechanizace a automatizace velení. Dále bude rozebírat exploatační techniky, otázky míst velení a jejich využívání. Bude studovat problémy optimálních spojitostí možností člověka a strojů v systému velení a jiné.

Jedním z hlavních problémů teorie velení je rozpracování systému metod velení. Ve spojitosti s tím jedním z hlavních jeho částí musí být otázky specifiky použití dialektickomaterialistické metody ve sféře velení, využití metod sociologie, kybernetiky, obecné teorie systémů, psychologie, matematiky a biologie. Hlav-

ním úkolem této části je rozpracování specifických metod velení: obecných metod velení, metod používaných na jednotlivých etapách vývoje velení, při řízení různých oblastí vojenství a taktéž při automatizaci velení a metodách rozřídění toku informací.

Povinnosti teorie velení je formulovat principy použití obecných zásad na různých stupních velení (strategickém, operačním nebo taktickém) v oblastech vojenství a v různých druzích ozbrojených sil. Těmito otázkami by se měla také zabývat určitá část teorie.

Samostatná část by se měla zabývat analýzou stavu velení a tendencemi jeho rozvoje v ozbrojených silách pravděpodobného nepřítele. Bez tohoto nemůžeme řešit všechny problémy teorie a praxe velení.

Samostatná část by měla rozpracovat úkoly optimalizace velení s přihlédnutím k rozvoji vojenských systémů řízení u nás a v kapitalistických státech na základě využití údajů všech ostatních částí teorie.

Obecné zásady teorie sloučí všechny podklady, které vyplnou z jednotlivých částí a budou plnit ve vztahu k nim funkci obecné teorie a metodologie; obohacuje je znalostmi specifických zákonů, pojmů a principů. V obecných zásadách teorie velení (zejména, které se vztahují k první části a k části o systému metod) se musí odrazit zákony, principy a zásadách marxisticko-leninské metodologie a s jejich pomocí se musí důsledně uplatňovat dialektickomaterialistické metody ve všech ostatních částech.

Na základě rozebraných metodologických otázek můžeme vyvodit závěr, že teorie velení je součástí vojenské vědy.

— Studuje zákony velení, funkce, rozvoj a strukturu orgánů velení a způsoby jejich činnosti.

— Formuluje principy velení, rozpracovává organizaci (funkce, strukturu a organizační formy) velení a jeho metody.

— Určuje možnosti a konkrétní cesty použití matematických metod a využití prostředků automatizace a mechanizace při velení.

Určuje možnosti a konkrétní cesty použití matematických metod a využití prostředků automechanizace a mechanizace při velení.

Použití této teorie v praxi zvyšuje efektivnost velení.

Upraveno ze sovětského tisku